

Класстык саат

Темасы:
«АК КАЛПАК –
АЛА-ТООНУН СИМВОЛУ»

Класс жетекчи:
Исмаилова А.Т.

Класстык саат

Классы: 7 «а»

Темасы: «АК КАЛПАК – АЛА-ТООНУН СИМВОЛУ»

бактын максаты:

- Улуттук баш кийимдердин баалуулугун, аларды урматтап сактап кийип жүрүү керек экенин билишет;
- Улуттук баш кийим Ата мурас экенин ошондой эле аны турмушта барктап, аздектен кийүүнү билишет;
- Окуучулар баш кийимди ыйык сактоого, баш кийимди эч нерсеге алмаштырбоого үйрөнүшөт.

Улуттук баш кийимибиз Ак калпактын пайдалуулугун, баалуулугун даңазалашат.

Ал сайын 5-мартта кыргыз жаштары ак калпакты даңазалап, коомдук унааларда, ишкана, окуу жайларда калпак кийгендер көбөйөт. Калпакты өңү түсү боюнча ажыратып, эркектердин жаш өзгөчөлүгүнө карата кийимди кийишкен. Эске салсак.

6- жылы Жогорку Кеңеш 5-мартты Ак калпак жана улуттук кийимдер күнү деп жарыялаган. Ал эми 5-мартта Ак калпак күнүн белгилөө демилгесин 2011-жылы кинорежиссер Рысбек Жабилов көтөрүп чыккан.

Кыргыз калпагы – ысыкта күндөн, суукта ызгаардан сактаган, жайлуу, жеңил баш кийим. Бирок калпактын түзүлүшү, калпактагы ар бир түс жана ар бир оюу өзүнчө маанини туюндуруп турат. Ошол маанилер эл ичинде кандайча чечмеленет?

Калпак бири-бирине дал келген 4 талаадан куралат. 4 талаа биригип келип кыргыз эли байыртан келе жаткан Ала-Тоону чагылдырат. Демек, мекенибиздин символун берет. Калпактын ак кийизден жасалганы анын ыйыктыгын, аруулугун түшүндүрөт. Калпак – байыркы баш кийим. Аны кийген адамдын бабаларынын тарыхына тамырлашып, элинин салтына, маданиятына бекем байланышат. Калпактын ыйыктыгы да ушунда.

КАЛПАКТЫН ТҮСТӨРҮНҮН МААНИЛЕРИ

- Кыргыздар уулу балагатка жеткенге чейин кыюусу жашыл калпак кийгизишкен. Бул баланын жаңыдан жетилип келе жатканын туюндурат. Ошондой эле балага көз тийбесин деп калпактын маңдайын эки ача кылып тилип коюшкан.
- Уул бала балагат жашына жеткенде кыюусун кызыл түскө алмаштырышкан. Мындай калпак кийген бала кыз жандап жүрүүгө, өзүнө жар издөөгө акылуу болгон. Илгери айылга кыюусу кызыл калпак кийип, башка жактан келген жаш жигитти көргөндөр “*и-и, кыз издеп келген тура*” деп түшүнүшкөн. Жеңелер андай уланды сынап карап, бой жеткен кайын сиңдиси ылайык келерин же келбесин байкашкан. Эгер ылайык көрсө, жигитти кепке тартып, аты-жөнүн, тегин сурап, кайын сиңдиси менен тааныштырууга мүмкүнчүлүк түзүшкөн. Ошентип, калпактагы кыюунун арты менен жигит өзүнө жар табууга жетишкен.
- Жигит үйлөнүп, өзүнчө үй-жай күткөндө кыюусу кара калпак кийгизишкен. Мындай калпакты илгери кыз тарап даярдап келип, күйөө балага тартуулашкан. Кара кыюу жигиттин үй-жайы бар экендигин, жигит ак-карасы аралаш турмуш шарына кошулганын баяндаган.
- Кокус жары көз жумуп кетсе, анда эркек кырлары кара менен бастырылган калпак же кара кийизден жасалган калпак кийген. Кайра нике жаңыртканда кыюусу ак болгон калпак кийүүгө өтчү.
- Эгер адам өз айылдаштарынын же өз уруусунун алдында кадыры жогорулап, эл башкарууга кудурети жетип калса, анда андай адамга аппак түстөгү калпак кийгизишкен. Мындай калпакты калыс, акылман, көсөм адамдар да кийүүгө акылуу болушкан.

ашчылары, бийлик ээлери карапайым калктан айырмаланып турушкан. Алар даражасы
ру экендигин билдирген төбөсү шуңшуйган, кыюусу жок ак калпакты кийишкен. Андай
лпак кийинчерээк "Бакай калпак" аталып кетти.

КАККА САЛЫНГАН ОЮУНУН МААНИЛЕРИ

ш балдарга колдой жүрсүн деп Умай эненин, көз тийбесин деп карганын тырмагын, тилеги дайыма
дай алпак болсун деп булактын жана башкалардын образын оюу менен чагылдырышкан.
ондуктан оюулар да "Умай эне", "карга тырмак", "булак" оюмдары деп аталат.

гиттер аңчылыкка, куш салууга жакын болсо, калпактарына ошол маанини камтыган оюм-
нимдер түшүрүлгөн. Мисалы, "тоо теке", "бүркүт", "аркар" оюмдары. Эл баатырларына "илбирстей",
рүдөй", "жолборстой" деген салыштыруулар көп колдонулгандыктан, калпактарына "илбирс",
илборс" жана башка түрдөгү оюулар түшүрүлгөн.

"Умай эне"

оюму жаш
балдардын
калпагына, ал
эми "жолборс"

оюму
баатырлардын
калпагына
түшүрүлгөн.

КАЛПАКТЫ БАШКА ЭЛГЕ БЕРҮҮ – ТААЖЫНЫ ЖОГОТУУ

лен калпак боюнча өзүмдүн изилдөөлөрүмдү айтып берейин.
лпак көчмөн кыргыздын таажысын билдирген. Калпакты башка элге берүү таажыны жоготуу менен
абар болгон. Андыктан элибиз "калпагыңды жоготсоң, башыңды жоготосуң", "калпагыңды
псаң, акылыңды сатасың" деген таамай сөздөрдү айтышкан. Илгери калпактар 2 талаадан гана
ган. Калпак көрүнүшү боюнча экиге бөлүнөт: айры калпак, туюк калпак.
ры калпактардын маңдайы жана арты (кежиге туш) тилик болгондуктан, айры калпак аталган.
ну кыргыздын оң, сол канаттагылары кийишкен. Оң канаттагылардын тотеми (сыйынган
чыбары) бугу болгондуктан, калпактарына бугунун, сол канаттагылардын тотеми өгүз
гондуктан, өгүздүн образын оймо-чиймелер менен түшүрүп кийишкен. Эскерте кетсек, оң, сол
атка кирген уруулар: сарбагыш, саяк, солто, кытай, кушчу, саруу, адыгине, багыш жана башка.
ок калпактын тилиги жок болот. Аталышы да ушундан улам келип чыккан. Муну ичкилик кыргыздар
ийишкен. Булардын тотеми бөрү болгондуктан, калпактарына анын образын түшүрүшкөн. Ичкилик
уулар: кыпчак, дөөлөс, каңды, тейит, кесек, нойгут жана башкалар.

Кайруусунун өңүнө жараша...

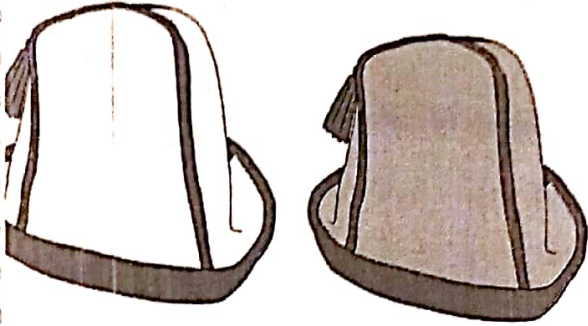
канаттагылар (Ак уулдан тарагандар) чымкый ак калпак кийишкен. Кайруу салынса (кайрылып
эла турган төмөн жагы), анысы ак же ак сары баркыттан болгон.
п канаттагылар (Көк уулдан тарагандар, Көк уул Куу уул деп да аталат) кайруусу кара же көк
төгү калпак кийишкен.
килик кыргыздардын (Кызыл уулдан тарагандар) калпагынын кайруусу кызыл болгон.
ргыз элт баласы бойго жете электе кыюуусу жашыл калпак кийгизишкен. Ал баланын жетилип келе
кандыгын туюндурат.

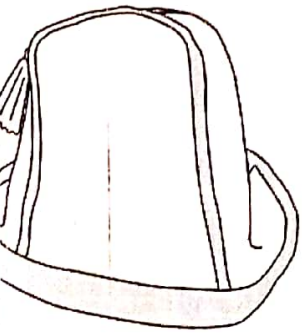
йго жеткенде кыюуусу кызыл түстүү калпакка кийгизип, андай баш кийим кийген жигит кыз жандоого,
урлук жар байкоого акылуу эле. Мурда кыштакка кыюуусу кызыл калпак кийип келген жигитти «аа
док экен» же «жар издеп жургон экен» деп билишкен.

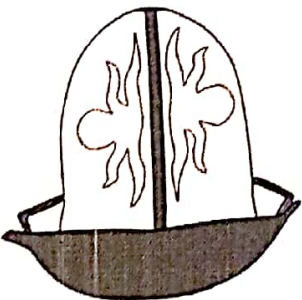
Жигит кыз алып, турмуш улаганда, үйлу-жайлу болгондо кыюуусу кара калпак башынан тушкон эмес дай калпакты мурда кыз жак даярдап, күйөө балага беришкен. Кара кыюулуу калпак эр-жигиттин үй-шодон отуп кетсе, эри кара кийиз калпак кийген.

Жигиттин кадыры которулуп, калк башында турууга кучу жетсе, мындай жигит ак калпак кийген. Пагына карап, жигитти төргө карай өткөрүп, кээде эт тартканда, тааныбаган амдарган баш кийимине аша устукан тарткан. Ак калпакты айкол, калыс, адилеттуу, акылман адамдар кийишкен.

Наптар, айыл башы, деги эле бийликте турган адамдар жонокой элден айырмаланып, төбөсү чшуйган калпак кийген. Мындай калпактар кийинчирээк Бакай калпак атка конду.

Зажалуу адамдардын кадыр-даражасы канчалык экенин калпактын кыюуусуна салынган оюу, ошол улардын арасына кыстырыла кеткен асыл таштар айкындап турган.

